

Kamila Adamowicz, University of Economics and Humanities (Bielsko-Biała, Poland)

Mateusz Jurczyk, University of Economics and Humanities (Bielsko-Biała, Poland)

Wioletta Świeboda, University of Economics and Humanities (Bielsko-Biała, Poland)

CURRENT TRENDS IN HOUSEHOLD COST MANAGEMENT

Abstract. Aim: *The aim of this scientific article is to present selected aspects regarding the presentation of the essence of the concept of household and household cost management in theoretical and practical terms, as well as the presentation and analysis of primary and secondary data regarding behavior and forecasts in the area of planning Poles' expenses in managing personal finances, the amount of savings they have and an analysis of the level of household debt in 2015-2022 and in the current year 2023, in which the survey was conducted.*

The main aim of the work is to determine the basic sources of income and a subject analysis of the amount of expenses incurred by Polish residents.

Main hypothesis of the work: *Statistically, the inhabitants of Poland, despite the increase in the budget, which can be defined as an increase in the level of wealth in the household, spend more money on basic necessities, i.e. food and housing, than in previous years.*

Materials and methods: *The materials used in the empirical part of the scientific article are primary and secondary data from the Central Statistical Office (GUS). In the theoretical part of the article, the following methods were used: observation and deduction, and an analysis of the literature on issues related to household cost management was carried out. The next part of the article, which presents the research area, presents an analysis of the author's quantitative research. For the purposes of carrying out the empirical part of the work, the diagnostic survey method was used, and the research tool was an online survey questionnaire.*

Keywords: *management, costs, expenses, household, private finances*

Kamila Adamowicz, Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna (Bielsko-Biała, Polska)

Mateusz Jurczyk, Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna (Bielsko-Biała, Polska)

Wioletta Świeboda, Wyższa Szkoła Ekonomiczno-Humanistyczna (Bielsko-Biała, Polska)

AKTUALNE TRENDY W ZARZĄDZANIU KOSZTAMI GOSPODARSTW DOMOWYCH

Streszczenie. Cel: *Celem niniejszego artykułu naukowego jest prezentacja wybranych aspektów dotyczących przedstawienia istoty pojęcia gospodarstwa domowego oraz zarządzania kosztami gospodarstw domowych w ujęciu teoretycznym oraz praktycznym, a także prezentacja i analiza danych pierwotnych oraz wtórnych dotyczących zachowań i prognoz w obszarze planowania wydatków Polaków w zarządzaniu finansami osobistymi, wysokości posiadanych oszczędności oraz analiza poziomu zadłużenia gospodarstw domowych w latach 2015-2022 r. oraz w bieżącym 2023 r., w którym przeprowadzono badania ankietowe.*

Celem głównym pracy jest określenie podstawowych źródeł dochodu oraz analiza przedmiotowa dotycząca wysokości ponoszonych wydatków przez mieszkańców Polski.

Hipoteza główna pracy: *Statystycznie mieszkańcy Polski pomimo wzrostu budżetu, który można określić jako wzrost poziomu bogactwa w gospodarstwie domowym, wydają więcej środków pieniężnych na produkty pierwszej potrzeby tj. żywność oraz na cele mieszkaniowe niż w latach poprzednich.*

Materiały i metody: *Materiały wykorzystane w części empirycznej artykułu naukowego stanowią dane pierwotne i wtórne pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego (GUS). W części teoretycznej artykułu wykorzystane zostały metody: obserwacji i dedukcji oraz przeprowadzona została analiza literatury dotycząca zagadnień związanych z tematyką zarządzania kosztami gospodarstw domowych. W dalszym fragmencie artykułu, który prezentuje obszar badawczy, przedstawiona została analiza autorskich badań ilościowych. Na potrzeby zrealizowania części empirycznej pracy zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, a narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety internetowej.*

Słowa kluczowe: *zarządzanie, koszty, wydatki, gospodarstwo domowe, finanse prywatne*

Wstęp

Zarządzanie finansami gospodarstw domowych staje się tematem coraz bardziej popularnym nie tylko dla naukowców, ale także dla przeciętnego obywatela. Powodem tego są m.in. gwałtowne zmiany związane z funkcjonowaniem gospodarki, ograniczenia nakładane na przedsiębiorstwa w czasie pandemii COVID-19, które swoje skutki mają w gospodarstwach domowych pracodawców i pracowników, niepokój ekonomiczny i polityczny związany z inwazją Rosji na Ukrainę oraz zauważalna zmiana koniunktury gospodarczej w Polsce w ostatnich latach. Stąd wynika wzrost zainteresowania tematem zarządzania i planowania budżetu domowego. Niekiedy do tematyki gospodarstwa domowego, szczególnie w kontekście jego zarządzania, można podejść jak do przedsiębiorstwa. Co to oznacza? Niewątpliwie cechami wspólnymi gospodarstwa domowego i przedsiębiorstwa są aspekty ekonomiczne, czyli osiąganie przychodów, ponoszenie wydatków oraz oszacowanie różnicy pomiędzy ich poziomem, co pozwala na ustalenie w przedsiębiorstwie wyniku finansowego. W gospodarstwie domowym jest to nadwyżka przychodów nad wydatkami bieżącymi, która zazwyczaj pozwala na ponoszenie innych wydatków, w dużej mierze już tych niezwiązanych z podstawowymi potrzebami, którymi są wydatki związane z: edukacją, kulturą, sztuką, sportem, a także oszczędnościami czy planowaniem inwestycji. To, co odróżnia gospodarstwa domowe od przedsiębiorstw w aspekcie ekonomicznym to pojęcie zysku, który jest wymieniany jako jeden z celów finansowych przedsiębiorstwa [Gadawska 2010, s. 263-275], natomiast gospodarstwa domowe nie są nastawione na osiąganie zysku. Trudno także jednoznacznie określić czym miałby być zysk gospodarstwa domowego [Fatuła 2013, s. 46-51]. Główny cel pracy stanowiło określenie podstawowych źródeł dochodu oraz przeprowadzenie analizy przedmiotowej dotyczącej wysokości ponoszonych wydatków przez mieszkańców Polski. Metodą badawczą pozwalającą na osiągnięcie głównego celu pracy była metoda sondażu diagnostycznego, a narzędziem badawczym był kwestionariusz ankiety internetowej.

1. Istota gospodarstwa domowego oraz zarządzania jego finansami

Ekonomia bada procesy gospodarcze związane m.in. z konsumpcją środków zaspokajania ludzkich potrzeb, a gospodarstwo domowe to najmniejsza komórka społeczna, którą wg R. Milewskiego i E. Kwiatkowskiego najczęściej jest rodzina [Milewski, Kwiatkowski 2018, s. 31].

Zgodnie z definicją Głównego Urzędu Statystycznego, dalej GUS, gospodarstwo domowe tworzy „zespół osób spokrewnionych lub niespokrewnionych, mieszkających razem

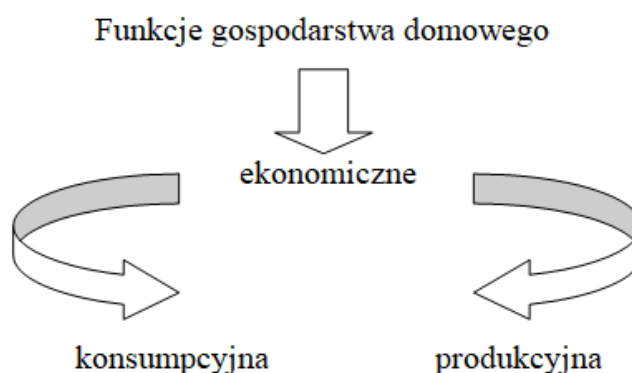
i wspólnie utrzymujących się (gospodarstwo domowe wieloosobowe) lub osoba utrzymująca się samodzielnie, bez względu na to, czy mieszka sama, czy też z innymi osobami (gospodarstwo domowe jednoosobowe). Członkowie rodziny mieszkający wspólnie, ale utrzymujący się oddzielnie, tworzą odrębne gospodarstwa domowe” [GUS 2011].

To członkowie gospodarstwa domowego gromadzą dochody i wspólnie je wydają, aby zaspokoić swoje potrzeby konsumpcyjne. Gospodarstwo domowe pełni dwie podstawowe funkcje, którymi są:

- ekonomiczna (konsumpcyjna i produkcyjna),
- społeczna (reprodukcyjna i wychowawcza).

Rysunek nr 1 prezentuje podział funkcji ekonomicznych, które ze względu na charakter niniejszego artykułu zostaną dokładniej omówione w kontekście rozważanego tematu.

Rys. 1. Funkcje gospodarstwa domowego

Źródło: opracowanie własne na podstawie: T. Zalega "Gospodarstwo domowe jako podmiot konsumpcji". Studia i Materiały / Wydział Zarządzania. Uniwersytet Warszawski nr 1. Warszawa 2007 r., s. 7-24.

Należy podkreślić, że funkcje ekonomiczne gospodarstw domowych prezentują ich znaczącą ekonomiczną istotność jako podmiotów funkcjonujących w gospodarce, zwłaszcza jako uczestników wymiany rynkowej [Zalega 2007, s. 7-24]. Pierwsza z wymienionych, funkcja konsumpcyjna, decyduje na jakie cele przeznaczyć dochody gospodarstwa domowego oraz jego nagromadzone oszczędności, które mogą pochodzić z: dochodów uzyskiwanych przez członków gospodarstwa domowego, z kapitału, z pracy najemnej poza jego obrębem lub z pracy w samym gospodarstwie domowym. Druga z wymienionych funkcji to produkcyjna, która decyduje o tym w jaki sposób zdobywać dochody.

Zgodnie z terminologią GUS, źródła utrzymania członków gospodarstwa domowego są to źródła, z których pochodzą uzyskiwane środki pieniężne, jak i niepieniężne. Ustalane

są one na podstawie dochodów (przychodów) wszystkich członków gospodarstwa domowego, wtedy, gdy są one stałe lub powtarzalne. Według GUS przez główne źródło utrzymania należy rozumieć jedyne lub przeważające źródło utrzymania gospodarstwa domowego, do których zalicza się:

- 1) źródła zarobkowe, czyli: pracę najemną, pracę na własny rachunek w indywidualnym gospodarstwie rolnym, poza indywidualnym gospodarstwem rolnym lub wykonywanie wolnego zawodu.
- 2) źródła niezarobkowe, czyli: świadczenia z ubezpieczeń społecznych (w tym emerytury, renty), pozostałe świadczenia społeczne (w tym świadczenia rodzinne, zasiłki dla bezrobotnych, świadczenia pieniężne i niepieniężne udzielane na podstawie ustawy o pomocy społecznej, stypendia, alimenty wypłacane z Funduszu Alimentacyjnego), dochody z tytułu własności (odsetki od lokat, obligacji, bonów lokacyjnych, udzielonych pożyczek, udziały w zyskach przedsiębiorstw), dochody z wynajmu nieruchomości (domów mieszkalnych i mieszkań, garaży oraz ziemi), pozostałe dochody (w tym otrzymane dary od członków innych gospodarstw domowych), inne przychody (np. sprzedaż majątku, korzystanie z oszczędności, zaciągnięte pożyczki) [GUS 2023].

Posiadając już uzyskane dochody, członkowie gospodarstwa domowego na podstawie podejmowanych przez siebie decyzji zarządzają środkami pieniężnymi, czyli budżetem domowym. Zarządzanie gospodarstwem domowym zostało zdefiniowane przez K. Świetlik jako świadome i racjonalne podejmowanie decyzji dotyczące wyborów celów oraz koordynowanie wysiłków dla ich realizacji w ramach struktury organizacyjnej, w której funkcjonują jego członkowie [Świetlik 2011, s. 3-11]. Autor Cz. Bywalec wskazuje, że w zarządzaniu finansami gospodarstw domowych wymienia się elementy składowe systemu zarządzania finansami osobistymi, do których należą: planowanie finansów osobistych, zarządzanie majątkiem i kapitałem, zarządzanie budżetem oraz płynnością finansową, zarządzanie oszczędnościami, zarządzanie ryzykiem [Bywalec 2009, 108-110]. Natomiast

S. Flejterski podkreśla, że w obszarze zarządzania finansami gospodarstw domowych istotne jest podejmowanie decyzji dotyczących konsumpcji i oszczędności, decyzji inwestycyjnych oraz finansowych, a także decyzji związanych z zarządzaniem ryzykiem [Flejterski 2007, s. 96]. Warto przytoczyć także definicję A. Wiśniewskiej, która wskazuje, że wśród elementów, wchodzących w skład procesu, za jaki uznaje się zarządzanie finansami gospodarstw domowych wymienia się: pozyskiwanie środków finansowych, realizację

zobowiązań, dokonywanie konsumpcji, gromadzenie oszczędności, przewidywanie przyszłych zdarzeń z uwzględnieniem wystąpienia zdarzeń losowych [Wiśniewska 2017, s. 95-105]. Wymienione definicje sprowadzają pojęcie zarządzania finansami gospodarstwa domowego do określenia, iż jest on ogółem działań oraz czynności, zmierzających do pozyskania oraz wydatkowania środków finansowych występujących w gospodarstwach domowych zgodnie z założonymi planami i celami jego członków. Jest to związane z procesem planowania, na który wg A.J. Keowna składa się pięć etapów: ocena sytuacji finansowej, określenie celów finansowych, opracowanie planu działań, wdrożenie planu, kontroli postępu oraz jego korekty [Keown 2010, s. 35-37]. Natomiast wg D. Harrisona planowanie finansów to usługa, która ma za zadanie wspomagać gospodarstwa domowe w osiąganiu przez nie celów osobistych w drodze konstruowania odpowiednich planów finansowych [Harrison 2005, s. 4], który wspomaga proces zarządzania finansami gospodarstw domowych, ponieważ pozwala na monitorowanie i kontrolę założonych wydatków oraz weryfikację i osiągnięcie dochodów (przychodów). Stanowi on element zarządzania finansami osobistymi w gospodarstwie domowym.

2. Wydatki gospodarstw domowych – dane statystyczne

Niniejsza część artykułu prezentuje przegląd oraz analizę danych wtórnych, które opublikowane zostały przez Główny Urząd Statystyczny, dalej GUS. Wykorzystano przede wszystkim raporty publikowane na przestrzeni lat 2020-2022, dotyczące takich aspektów jak:

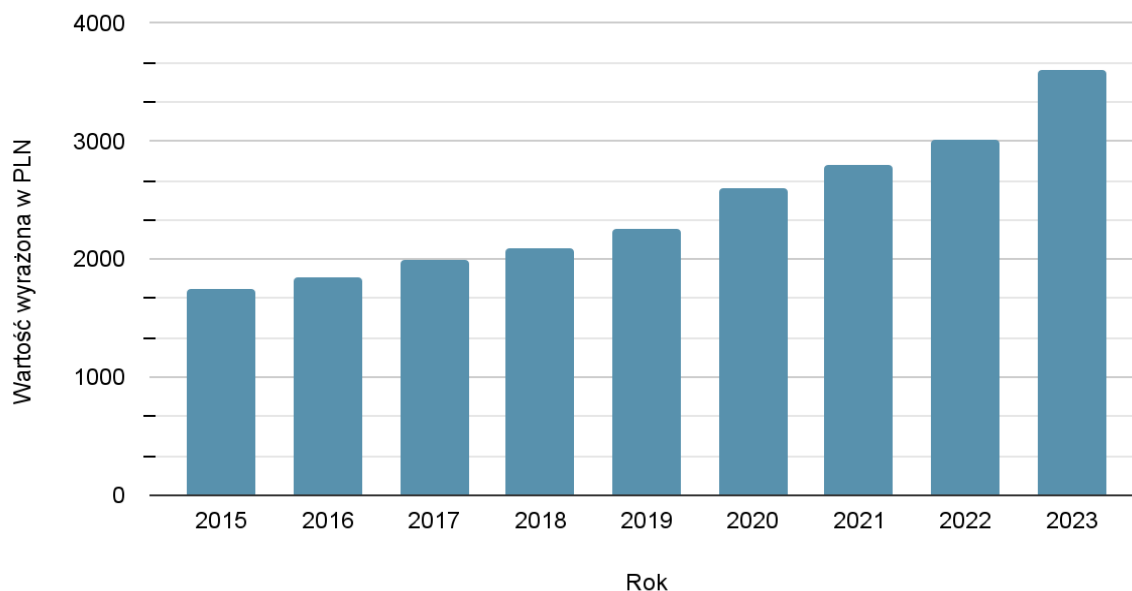
- wielkość budżetu przeciętnego gospodarstwa domowego w Polsce,
- struktura wydatków przeciętnego gospodarstwa domowego w Polsce,
- zadłużenie polskich gospodarstw domowych,
- tendencje w kwestii oszczędności gospodarstw domowych w Polsce.

Z punktu widzenia omawianego tematu szczególnie istotne wydaje się zagadnienie zmieniania przyzwyczajzeń polskich rodzin w kwestiach finansowych. Na przestrzeni lat 2015-2022 można wyodrębnić dwie istotne zmienne wprost wpływające na kondycję finansową gospodarstw domowych. Pierwszym czynnikiem jest wzrost płacy minimalnej, co zostało zaprezentowane na wykresie nr 1. W 2015 r. wynosiła ona w Polsce 1750 zł brutto, natomiast od 1 lipca 2023 r. plasuje się na poziomie 3600 brutto, co daje na przestrzeni 8 lat wzrost o 105,7% [Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2022 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę oraz wysokości minimalnej stawki godzinowej w 2023 r. (Dz.U.2022 poz. 1952)]. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na porównanie na tle Unii

Europejskiej. Dane wskazują, że Polska zaliczyła awans z 14. na 8. pozycję, uwzględniając 22 kraje Unii Europejskiej dotyczącym wzrostu minimalnego wynagrodzenia brutto.

Wykres 1. Minimalne wynagrodzenie w Polsce w latach 2015-2023

Pensja minimalna w Polsce w latach 2015 - 2023

Źródło: opracowanie własne na podstawie: stat.gov.pl [dostęp: 06.08.2023]

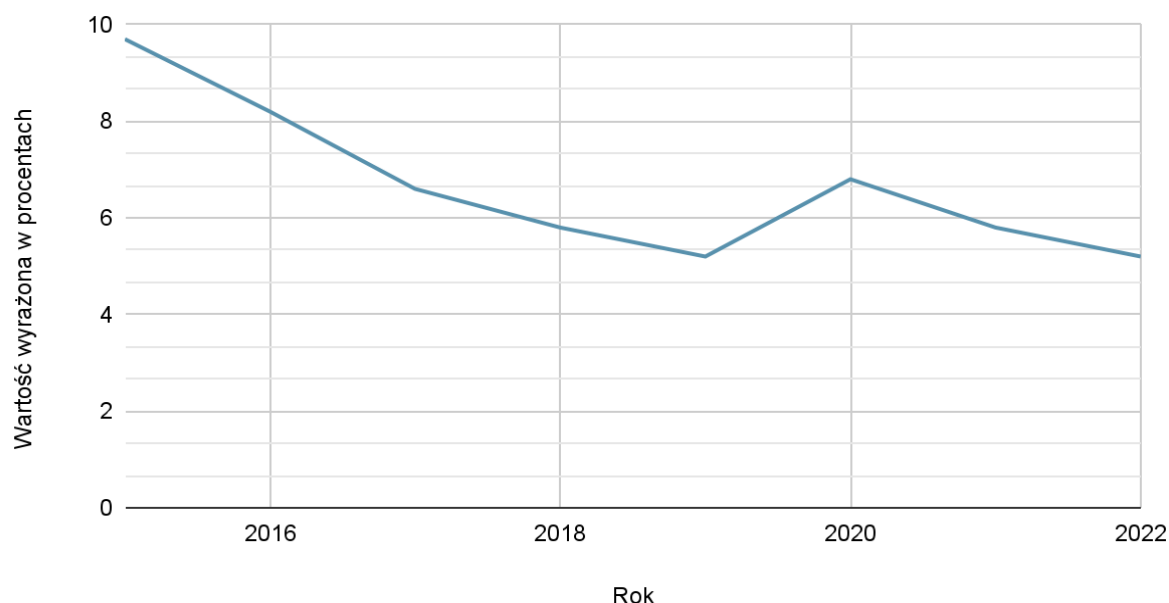
Drugim istotnym czynnikiem, mającym wpływ na budżety domowe Polaków jest poziom inflacji. W 2015 r. wyniósł on 0,9%, w 2020 roku 3,4%, natomiast w 2022 r. odnotowano znaczący wzrost poziomu inflacji, który osiągnął 14,4% [GUS, 2023]. Wskaźniki makroekonomiczne, w kontekście poruszanych zagadnień, oznaczają, że statystyczny budżet gospodarstwa domowego w Polsce się zwiększa, co powinno prowokować takie tendencje jak: spadek zadłużenia czy zwiększenie poziomu oszczędności. Jednocześnie statystyczny Polak jest zmuszony ponosić coraz większe nakłady na produkty pierwszej potrzeby, co wskazuje na tendencję przeciwną tendencję zachowań w kontekście zarządzania finansami w gospodarstwach domowych.

Aby prawidłowo opisać tło gospodarcze polskich rodzin należy uwzględnić stopy bezrobocia w Polsce oraz przyrost transferów socjalnych, które na przestrzeni ostatnich lat zwiększyły stałe źródła finansowania domowych budżetów (Wykres 2). W odniesieniu do pierwszego aspektu, czyli stóp bezrobocia, dane makroekonomiczne oraz statystyczne wskazują jednoznacznie na wieloletnią tendencję spadkową. Widoczna jest ona od 2004 r., kiedy to odnotowano rekordowy wynik, przekraczający 20,6% stopy bezrobocia,

a jednocześnie otwarto pierwsze zagraniczne rynki pracy, w związku z akcesją Polski do Unii Europejskiej. Oznacza to, że w przeciągu umownego „jednego pokolenia” udało się wydostać polskiej gospodarce i zacząć osiągać poziomy bezrobocia w Unii Europejskiej. Skala porównawcza, obejmująca swoim zakresem tak szeroki okres czasu, wymaga dogłębnej analizy. Jednak nawet skracając odcinek czasu nie sposób nie zauważyć, iż 2015 r. stopa bezrobocia wyniosła 11,9%. Oznacza to spadek o połowę poziomu w okresie ośmioletnim.

Wykres 2. Procentowa wartość bezrobocia w Polsce w latach 2015-2022

Stopa bezrobocia w Polsce na przestrzeni lat 2015 - 2022 wrażona w procentach

Źródło: opracowanie własne na podstawie: stat.gov.pl [dostęp: 06.08.2023].

Wysokość budżetu gospodarstwa w statystykach – ilość źródeł dochodu, wzrosty i spadki wynagrodzeń

Zdaniem specjalistów wzrost minimalnego wynagrodzenia może mieć wpływ pozytywny lub dewastujący na rynek pracy. Można założyć hipotezę, że kiedy zawody wymagające najmniejszych kwalifikacji zostają wyżej opłacane, wykonujący pracę wymagających wyższych kompetencji będą oczekiwać proporcjonalnego wzrostu swoich uposażeń. Jeżeli nie pojawia się realny ich wzrost, to bardzo prawdopodobnym jest, że pojawiają się jego oczekiwania co do tego wzrostu. Warto w tym miejscu sięgnąć do wskaźników przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce, czyli stosunku sumy wynagrodzeń osobowych brutto, honorariów wypłaconych niektórym grupom pracowników za prace wynikające z umów o pracę, wypłat z tytułów udziału w zysku lub w nadwyżce

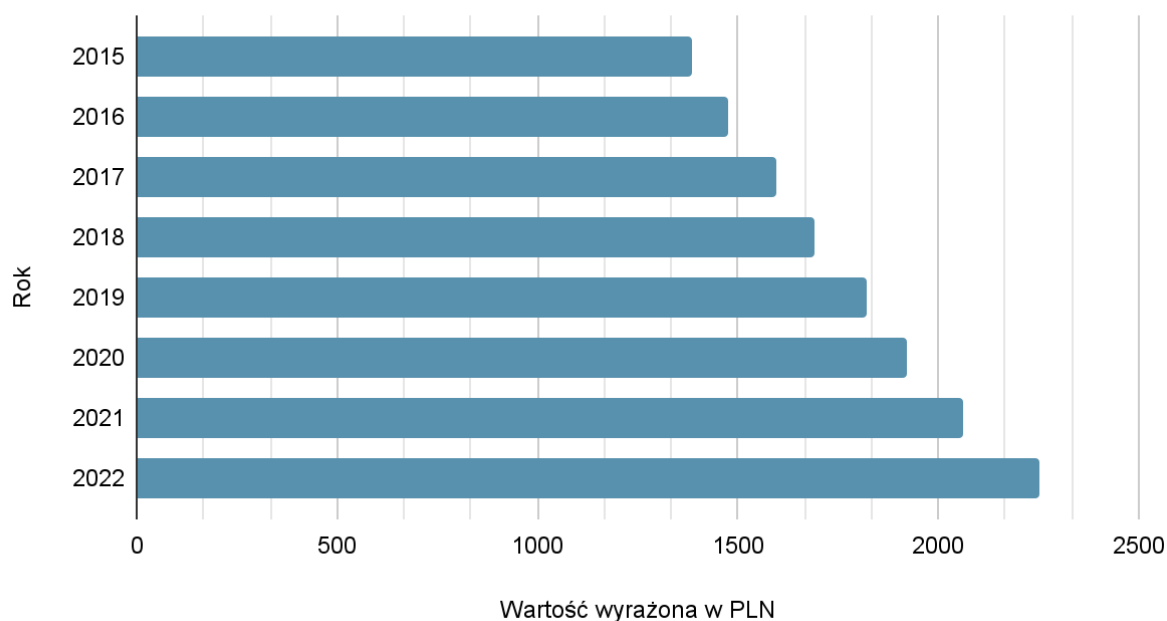
bilansowej w spółdzielniach oraz dodatkowych wynagrodzeń rocznych dla pracowników jednostek sfery budżetowej, do przeciętnej liczby zatrudnionych w danym okresie, po wyeliminowaniu osób wykonujących pracę nakładczą oraz zatrudnionych za granicą [stat.gov.pl, 2023]. W 2022 r. wyniosło ono 6346,15 zł, natomiast dla porównania w 2020 r. osiągnęło 5167,47 zł, a w 2015 r. 3899,78 zł [GUS, 2023]. Mimo perturbacji na rynkach światowych wskaźnik ten rośnie. Polska jest także jedną z niewielu gospodarek, gdzie wynagrodzenie minimalne oscyluje w okolicach 50% wysokości przeciętnego wynagrodzenia. W ramach uzupełnienia wyводу właściwym wydaje się także przytoczenie wartości dominanty, a więc najczęściej występującego wynagrodzenia, które w 2022 r. wyniosło 2842 zł brutto oraz medianę, czyli wynagrodzenie środkowe, które wyniosło 4797 zł brutto [GUS, 2023]. Podane kwoty dają dość wyraźny obraz portfela statystycznego gospodarstwa domowego w Polsce. Zadowolenie ze wzrostu płac statystycznemu Polakowi odbiera wzrost cen o 14,4% w stosunku do roku poprzedniego. Na dochody gospodarstwa domowego, patrząc na wysokość stopy bezrobocia, składają się często dwie pensje (w przypadku gospodarstw wieloosobowych). W tej części pracy skupiono się przede wszystkim na latach 2020-2022. Za istotną granicę uznano wybuch pandemii COVID-19, która wywołała znaczące zachwiania, zarówno ekonomiczne, jak i psychologiczne, które wydają się mieć istotny wpływ na zachowania konsumenckie. Badania wykazały, że mimo obecności pandemii, sytuacja materialna uległa nieznacznemu poprawieniu. Pandemia miała znaczący wpływ na poziom i strukturę wydatków w gospodarstwach domowych, które mimo osiągania wyższych dochodów, wydawały zauważalnie mniej w porównaniu z rokiem poprzednim. Odpowiedzią na dynamiczną sytuację pandemiczną oraz wynikające z niej ograniczenia, wydatki gospodarstw domowych uległy zmianom.

Wyniki badań wskazują, że przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na osobę w roku 2020 wyniósł około 1919 złotych, co stanowiło realny wzrost o 2% (nominalnie o 5,4%) w porównaniu z dochodem z roku 2019, co zostało zaprezentowane na wykresie 3. Niemniej jednak, tendencja wzrostowa dochodu rozporządzalnego została spowolniona. Przeciętne miesięczne wydatki na jedną osobę w gospodarstwach domowych wyniosły w 2020 r. około 1210 złotych, będąc realnie niższymi o 6,5% (nominalnie o 3,4%) niż w 2019 r. Szczególnie wydatki na towary i usługi konsumpcyjne były mniejsze o 6,2% (nominalnie o 3%) w porównaniu do roku 2019 [GUS, 2023]. Warto zaznaczyć, że mimo ogólnego spadku wydatków, wzrosły wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe oraz użytkowanie mieszkania i nośniki energii, które mają najwyższy udział w strukturze wydatków. Zmiany

te wynikają z dynamicznego charakteru pandemii COVID-19 oraz wprowadzonych, związanych z nią, ograniczeń.

Wykres 3. Dochód rozporządzalny w latach 2015-2022

Dochód rozporządzalny w Polsce na przestrzeni lat 2015 - 2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie: stat.gov.pl [dostęp: 06.08.2023].

W 2021 r. sytuacja materialna gospodarstw domowych uległa nieznacznemu poprawieniu, pomimo trwającej pandemii COVID-19, która nadal miała znaczący wpływ, zwłaszcza na poziom i strukturę wydatków. Gospodarstwa domowe osiągały zarówno wyższe dochody, jak i wydatki. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na jedną osobę w 2021r. wyniósł około 2062 złotych, co stanowiło realny wzrost o 2,2% (nominalnie o 7,4%) w porównaniu z dochodem z 2020 roku [GUS, 2023]. Tendencja wzrostowa dochodu została zachowana, a dynamika pozostała na zbliżonym poziomie do roku poprzedniego.

Średnie miesięczne wydatki na jedną osobę w gospodarstwach domowych osiągnęły w roku 2021 wartość około 1316 złotych, co było realnie wyższe o 3,5% (nominalnie o 8,8%) w porównaniu z wydatkami z 2020 roku. Wydatki na towary i usługi konsumpcyjne wyniosły 1269 złotych i były realnie wyższe o 3,6% (nominalnie o 8,9%) w stosunku do 2020 roku. Największy wzrost zaobserwowano w wydatkach na edukację, restauracje i hotele, transport, odzież i obuwie oraz zdrowie [GUS, 2023]. Te zmiany wynikały z ewoluującej sytuacji pandemicznej, luzowania obostrzeń oraz stopniowego powrotu do wydatków z okresu przed pandemią, które w roku 2020 znacznie się zmniejszyły.

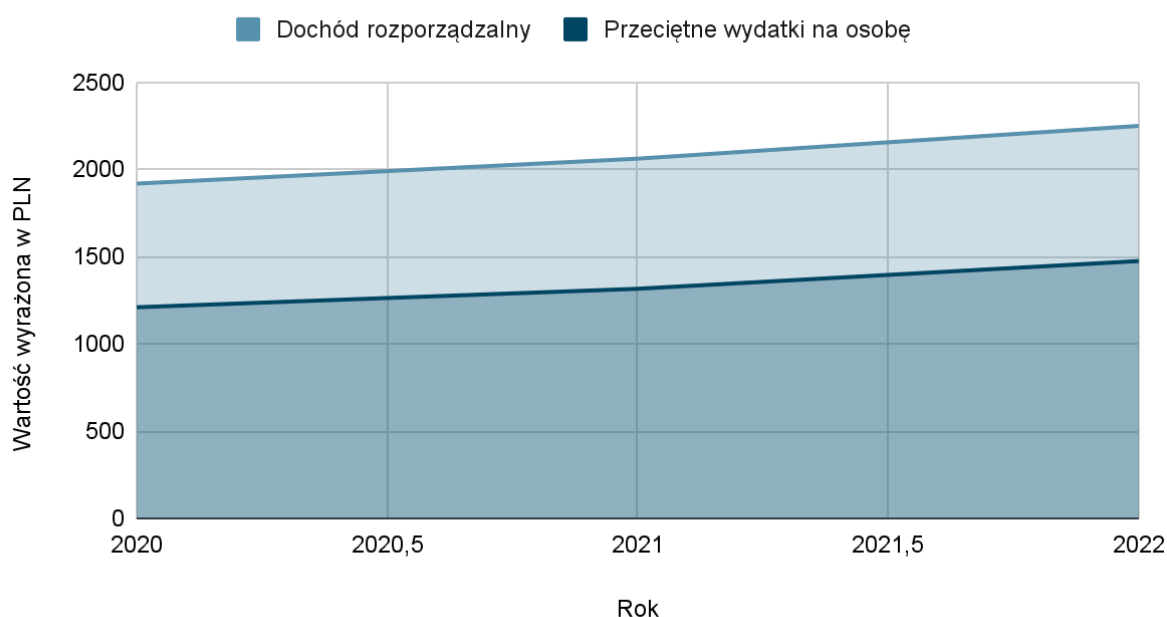
W 2022 r., pomimo wzrostu przeciętnego miesięcznego dochodu rozporządzalnego, sytuacja materialna gospodarstw domowych realnie się pogorszyła z powodu wysokiego poziomu inflacji. Mimo zanotowania wzrostu nominalnego dochodów i wydatków, rzeczywisty poziom zdyskontowany o inflację był niższy w porównaniu z rokiem 2021. Przeciętny miesięczny dochód rozporządzalny na jedną osobę w roku 2022 wyniósł około 2250 złotych, co stanowiło wzrost nominalny o 11,4%, ale jednocześnie spadek realny o 2,6% w porównaniu z dochodem z 2021 roku. Przeciętne miesięczne wydatki na jedną osobę w gospodarstwach domowych wyniosły w 2022 roku około 1475 złotych, co było wyższe nominalnie o 15,2%, ale jednocześnie nieznacznie niższe realnie o 0,7% niż wydatki z 2021 roku. Wydatki na towary i usługi konsumpcyjne wyniosły około 1420 złotych, co stanowiło wyższy wzrost nominalny o 14,9%, ale niewielki wzrost realny o 0,4% w porównaniu z rokiem 2021. Po okresie dwóch lat, podczas których udział wydatków w dochodzie rozporządzalnym był niezwykle niski, w roku 2022 wzrósł on z 63,4% do 65,6% [GUS, 2023]. Niemniej jednak nadal utrzymuje się na poziomie znacznie poniżej wartości z roku 2019. Te dane wskazują, że w 2022 r. inflacja miała istotny wpływ na pogorszenie realnej sytuacji materialnej gospodarstw domowych, pomimo nominalnego wzrostu dochodów i wydatków. Wysoki poziom inflacji przyczynił się do zmniejszenia siły nabywczej dochodów, co wpłynęło na relatywnie niższe wydatki w rzeczywistych kwotach. W 2022 roku nadal występowało znaczne zróżnicowanie przeciętnych miesięcznych dochodów i wydatków między różnymi grupami społeczno-ekonomicznymi gospodarstw domowych. Podobnie jak w latach poprzednich, najwyższe przeciętne miesięczne dochody rozporządzalne na jedną osobę występowały w gospodarstwach osób pracujących na własny rachunek poza gospodarstwem rolnym, wynosząc 2540 złotych. Przeciętne miesięczne wydatki na jedną osobę w tej samej grupie wyniosły 1641 złotych. W porównaniu do przeciętnej dla wszystkich gospodarstw domowych w Polsce, zarówno dochód, jak i wydatki były wyższe o odpowiednio 12,9% i 11,2% (w 2021 r. wynosiły odpowiednio 19,7% i 12,7%) [GUS, 2023].

Podobnie jak w latach poprzednich, najniższe przeciętne miesięczne dochody rozporządzalne na jedną osobę w roku 2022 odnotowano w gospodarstwach domowych rencistów, gdzie wynosiły one 1809 złotych. Ten dochód był o 19,6% niższy od średniej ogólnopolskiej (w 2021 r. był niższy o 20,3%). Natomiast najniższe przeciętne miesięczne wydatki na jedną osobę odnotowano w gospodarstwach domowych rolników, które wyniosły 1151 złotych, co stanowiło 22% mniej niż średnie wydatki dla wszystkich gospodarstw (w 2021 r. było to 27,9% mniej) [GUS, 2023]. Te dane pokazują, że w 2022 r. nadal istniało

duże zróżnicowanie w dochodach i wydatkach między różnymi grupami gospodarstw domowych. Zróżnicowanie to odzwierciedla istniejące różnice społeczno-ekonomiczne w społeczeństwie (Wykres 4).

Wykres 4. Porównanie dochodów i wydatków na osobę w latach 2020-2022

Zestawienie dochodów i wydatków na 1 osobę, na przestrzeni lat 2020 - 2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie: stat.gov.pl [dostęp: 06.08.2023].

Zadłużenie i oszczędności gospodarstw domowych w Polsce

Wyniki subiektywnej oceny sposobu gospodarowania pieniędzmi wśród gospodarstw domowych ujawniają, że w roku 2019 54,8% gospodarstw domowych posiadało wystarczające środki na codzienne potrzeby, jednakże konieczne było oszczędzanie na większe wydatki. W 2019 r. ten odsetek wynosił 57,1%. Jedyne 2,7% gospodarstw domowych w roku badawczym wskazało, że może sobie pozwolić na wydatki uważane za „luksusowe”, w porównaniu do 2,6% w 2019 r. Natomiast 21,1% gospodarstw domowych było w stanie pozwolić sobie na wiele bez specjalnego oszczędzania, podczas gdy w 2019 r. było to 19,5%. Z drugiej strony, niewielki odsetek, wynoszący 0,9% gospodarstw domowych, nie był w stanie pokryć nawet podstawowych potrzeb finansowych. Co więcej, 18,2% gospodarstw domowych musiało bardzo ostrożnie zarządzać swoimi finansami na co dzień, w porównaniu do 21,8% w roku 2019 [GUS, 2023].

Z przeprowadzonej analizy wynika, że subiektywna ocena sytuacji materialnej gospodarstw domowych jest znacznie uzależniona od miejsca zamieszkania. Gospodarstwa

domowe mieszkające na wsi gorzej oceniały swoją sytuację materialną w porównaniu do mieszkańców miast, szczególnie tych największych o liczbie mieszkańców wynoszącej 500 tysięcy lub więcej. Niemniej jednak, w obu przypadkach oceny te uległy znacznej poprawie w porównaniu do roku 2019. W miastach liczących 500 tysięcy lub więcej mieszkańców, 60,9% gospodarstw domowych oceniło swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą, podczas gdy w roku 2019 było to odpowiednio 57%. Z kolei wśród mieszkańców wsi, 47,2% gospodarstw domowych oceniło swoją sytuację materialną jako dobrą lub raczej dobrą, w porównaniu do 44,3% w roku 2019 [GUS, 2023]. Mimo różnic między miejskimi a wiejskimi obszarami, warto zaznaczyć, że zarówno miasta, jak i wsie zanotowały poprawę w ocenie sytuacji materialnej gospodarstw domowych w badanym okresie.

Według subiektywnej oceny respondentów, sposób gospodarowania pieniędzmi wśród gospodarstw domowych w 2020 r. uległ pewnym zmianom w porównaniu do 2019 r. Dane poddane analizie wskazały, że 57,1% gospodarstw domowych posiadało środki wystarczające na codzienne potrzeby, ale musiało oszczędzać na poważniejsze zakupy, podczas gdy w 2019 r. odsetek ten wynosił 54,8% [GUS, 2023]. Wnioski z przeprowadzonej analizy sugerują, że mimo nieznacznych zmian, wciąż istniały pewne różnice w sposobie zarządzania budżetem między gospodarstwami domowymi. Niektóre nadal borykały się z trudnościami finansowymi, podczas gdy inne mogły pozwolić sobie na większą swobodę wydatków bez potrzeby intensywnego oszczędzania.

Zgodnie z subiektywną oceną, w 2020 r. 28% gospodarstw domowych było zadłużonych. Spośród gospodarstw domowych posiadających zobowiązania, prawie połowa, bo 47,8% odbierało zadłużenie jako nie stanowiące obciążenia, a spłata zobowiązań przebiegała terminowo. Dla 47,5% gospodarstw zadłużonych, wywiązywanie się z warunków umów kredytowych było pewnym obciążeniem, ale i w tym przypadku zobowiązania były regulowane planowo. Natomiast dla pozostałych 4,7% gospodarstw zadłużonych, spłata stanowiła duże obciążenie i czasami nie były one w stanie terminowo spłacać swoich zobowiązań lub nie były w stanie ich spłacić w ogóle. Porównując dane z 2019 r., można zauważyć, że liczba zadłużonych gospodarstw domowych nieznacznie się zmniejszyła o 0,3 punktu procentowego. Wzrósł odsetek gospodarstw domowych terminowo spłacających swoje zadłużenie o 2,7 punktu procentowego. Jednocześnie obserwuje się spadek odsetka gospodarstw domowych, dla których spłata zadłużenia stanowiła pewne obciążenie, ale wywiązywały się z niej terminowo o 0,8 punktu procentowego oraz tych, dla których spłata zadłużenia była problematyczna o 1,9 punktu procentowego. W kontekście możliwości

oszczędzania, 79,1% gospodarstw domowych deklarowało, że może odkładać część swoich dochodów, z czego 23,1% odkładało regularnie, a 56,0% nieregularnie. 5,3% gospodarstw domowych mogłoby odkładać część dochodów, ale tego nie robiło, podczas gdy 15,6% gospodarstw domowych nie odkładało i nie mogło nic odłożyć [GUS, 2023]. W porównaniu do 2019 r., nastąpił wzrost liczby gospodarstw domowych, które odkładały część dochodów, oraz spadek liczby tych, które nie odkładały. Ponadto, zauważono, że udział gospodarstw najuboższych wzrósł, a udział gospodarstw najzamożniejszych spadł w grupie gospodarstw, które nie odkładały i nie mogły nic odłożyć.

Analizując dane statystyczne za rok 2021 odsetek gospodarstw, które mogły pozwolić sobie na pewien luksus, minimalnie wzrósł o 0,4 punktu procentowego, a tych, które mogły pozwolić sobie na wiele bez specjalnego oszczędzania, również nieznacznie wzrósł o 1,2 punktu procentowego. Z drugiej strony, 0,7% gospodarstw domowych miało problemy finansowe, ponieważ pieniędzy nie starczało im nawet na podstawowe potrzeby. Natomiast 16,2% gospodarstw domowych musiało na co dzień bardzo ostrożnie gospodarować pieniędzmi. Odsetek gospodarstw, które miały trudności finansowe i nie starczało im pieniędzy na podstawowe potrzeby, nieznacznie spadł o 0,2 punktu procentowego, a tych, które musiały bardzo oszczędzać na co dzień, również minimalnie spadł o 2,0 punkty procentowe [GUS, 2023]

W 2021 roku, zauważono minimalny spadek liczby zadłużonych gospodarstw domowych o 1,0 punktu procentowego. Odsetek gospodarstw domowych terminowo spłacających swoje zadłużenie minimalnie spadł o 0,1 punktu procentowego, przy jednoczesnym wzroście odsetka tych, dla których spłata zadłużenia stanowiła pewne obciążenie, ale wywiązywały się z niej terminowo o 0,8 punktu procentowego, oraz minimalnym spadku odsetka tych, dla których spłata zadłużenia była problematyczna o 0,7 punktu procentowego [GUS, 2023].

Co do możliwości oszczędzania, 82,5% gospodarstw domowych deklarowało, że może odkładać część swoich dochodów, z czego 24,8% odkładało regularnie, a 57,7% nieregularnie. 4,3% gospodarstw domowych mogłoby odkładać część dochodów, ale tego nie robiło, podczas gdy 13,3% gospodarstw domowych nie odkładało i nie mogło nic odłożyć.

Zauważono ogólny wzrost liczby gospodarstw domowych odkładających część dochodu i spadek liczby tych, które tego nie robiły, przy jednoczesnym wzroście udziału gospodarstw najuboższych i spadku udziału gospodarstw najzamożniejszych w grupie gospodarstw, które nie odkładały i nie mogły nic odłożyć.

Struktura wydatków gospodarstw domowych

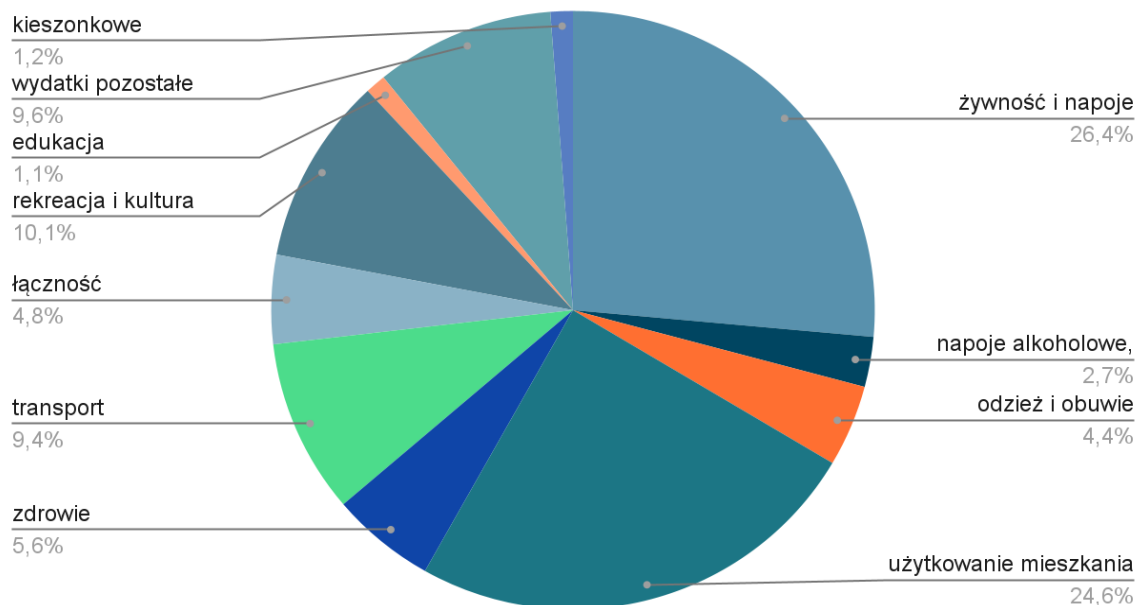
W roku 2021 zaobserwowano realny wzrost przeciętnych miesięcznych wydatków na jedną osobę w gospodarstwach domowych, wynoszący 3,5% w porównaniu z rokiem poprzednim (Wykres 5). Ten wzrost miał miejsce we wszystkich kategoriach społeczno-ekonomicznych gospodarstw domowych. Wartości te wahają się od 0,3% w przypadku gospodarstw pracujących na własny rachunek do 6,1% w gospodarstwach rolników [GUS, 2023].

Najważniejszym elementem wydatków gospodarstw domowych były wciąż koszty związane z żywnością i napojami bezalkoholowymi, stanowiące 26,4% ogółu wydatków. Procent ten mieści się w zakresie od 23,6% w gospodarstwach pracujących na własny rachunek poza sektorem rolnym, aż do 32,3% w gospodarstwach rolników. Pomimo że udział ten sukcesywnie wzrastał w strukturze wydatków od 2016 roku, to w 2020 roku, w wyniku pandemii COVID-19, nastąpił gwałtowny wzrost. Niemniej jednak, w roku 2021 zanotowano spadek o 1,3 punktu procentowego. Drugim istotnym elementem budżetu gospodarstw domowych były wydatki związane z użytkowaniem mieszkania lub domu oraz kosztami energii. Ich udział w wydatkach ogółem wyniósł średnio 19%, zwiększając się o 0,2 punktu procentowego w 2021 roku. Najniższy wskaźnik odnotowano w gospodarstwach pracujących na własny rachunek (16,4%), a najwyższy w gospodarstwach rencistów (23,5%).

W 2021 roku, który był drugim rokiem pandemii, obserwowano znaczący wzrost udziału w strukturze wydatków w kilku kategoriach, takich jak: nośniki energii (wzrost o 0,7 punktu procentowego), transport (wzrost o 0,6 punktu procentowego), odzież i obuwie, zdrowie, restauracje i hotele oraz rekreacja i kultura (wzrost o 0,3 punktu procentowego). To związane było z powolnym powrotem do stanu wydatków sprzed pandemii COVID-19 oraz specyficzną strukturą wydatków w roku bazowym 2020, kształtowaną przez ograniczenia wynikające z pandemii [GUS, 2023].

Wykres 5. Składowe przeciętnych miesięcznych wydatków na osobę w roku 2021

Struktura przeciętnych miesięcznych wydatków na jedną osobę w 2021 roku.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: stat.gov.pl [dostęp: 15.08.2023].

W 2022 r., w zestawieniu z poprzednim rokiem, odnotowano rzeczywisty wzrost średnich miesięcznych wydatków na jedną osobę w gospodarstwach domowych o 0,7%. Analizując poszczególne kategorie społeczno-ekonomiczne gospodarstw domowych, zauważono realny przyrost średnich miesięcznych wydatków na osobę w 2022 r. w trzech grupach: rolników (wzrost o 5,8%), rencistów (wzrost o 3,1%) oraz pracowników najemnych (wzrost o 0,8%). W przypadku gospodarstw emerytów, zanotowano rzeczywisty spadek średnich miesięcznych wydatków (spadek o 1,3%), natomiast w gospodarstwach pracujących na własny rachunek nie zaobserwowano istotnych zmian [GUS, 2023].

Podobnie jak w poprzednich latach, wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe utrzymały się jako główna pozycja w strukturze budżetu gospodarstw domowych, stanowiąc 26,7% ogółu wydatków (co oznacza niewielki wzrost o 0,2 punktu procentowego w porównaniu do roku poprzedniego). W różnych grupach społeczno-ekonomicznych odsetek ten wynosił od 23,5% w gospodarstwach pracujących na własny rachunek poza sektorem rolnym do 32,1% w gospodarstwach rolników. Kolejnym istotnym elementem w budżetach gospodarstw domowych były wydatki związane z użytkowaniem mieszkania lub domu oraz nośnikami energii. Wskaźnik tych wydatków w stosunku do całkowitych wydatków wyniósł średnio 19% i lekko wzrósł o 0,1 punktu procentowego w roku 2022 w porównaniu z rokiem poprzednim. Spośród różnych kategorii społeczno-ekonomicznych, najniższy udział

wydatków na użytkowanie mieszkania lub domu oraz nośników energii zanotowano w gospodarstwach pracujących na własny rachunek (16,2%), a najwyższy w gospodarstwach rencistów (25%) [GUS, 2023].

3. Analiza wydatków w gospodarstwach domowych – wyniki badań ankietowych

W niniejszej części artykułu naukowego zaprezentowane zostały wyniki badań własnych, dotyczących tematyki zarządzania finansami w gospodarstwach domowych. Pytania badawcze dotyczyły następujących obszarów badawczych:

- wysokość osiągniętych dochodów w gospodarstwie domowym osoby ankietowanej,
- źródła dochodów osiągniętych w gospodarstwie domowym osoby ankietowanej,
- wysokość oraz formy posiadanych oszczędności w gospodarstwie domowym osoby ankietowanej,
- subiektywna ocena sytuacji finansowej gospodarstwa domowego osoby ankietowanej,
- informacja o części dochodów przeznaczonych na spłatę zadłużenia, występującego w gospodarstwie domowym osoby ankietowanej,
- określenie kategorii ponoszonych wydatków w gospodarstwie domowym osoby ankietowanej.

Badanie zostało przeprowadzone wyłącznie wśród osób dorosłych z wykorzystaniem formularza ankiety elektronicznej. Liczba respondentów to 361, w tym: 315 kobiet (87,3%) i 46 mężczyzn (12,7%). Wśród badanych 302 osoby (83,7%) zadeklarowały, że mieszkają w obszarze miejskim, a 59 osób (16,3%) na wsi. W kolejnej części badani zostali zapytani o posiadane wykształcenie. W odpowiedzi uzyskano informację, że 291 ankietowanych (80,6%) posiada wykształcenie wyższe, 61 (16,9%) – średnie, 8 (2,2%) – zawodowe, natomiast podstawowe wyłącznie 1 osoba (0,3%). Okres, w którym badania zostały przeprowadzone obejmował sierpień i wrzesień 2023 r.

Kwestionariusz zbudowany został z siedmiu pytań jednokrotnego wyboru, w tym dwa pytania z możliwością podania własnej wersji odpowiedzi, dwa pytania z możliwością wielokrotnego wyboru, w tym jedno z możliwością podania własnej wersji odpowiedzi oraz z zastosowaniem siatki jednokrotnego wyboru.

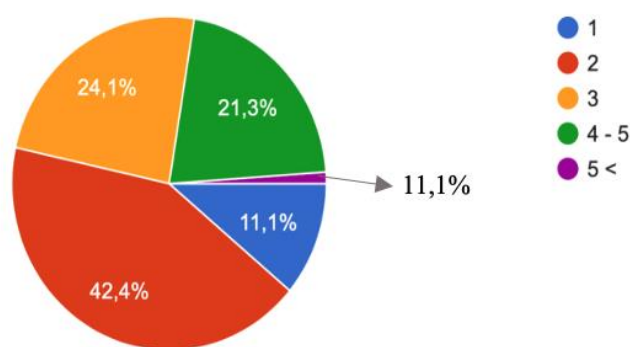
Pierwsze pytanie ankietowe dotyczyło liczby osób w gospodarstwie domowym, którego wyniki zostały zaprezentowane na wykresie 1. Przeprowadzone badania wykazały, że wśród ankietowanych dominują gospodarstwa dwuosobowe. Zostały one wskazane przez

153 respondentów (42,4%). Kolejny wynik uzyskały gospodarstwa trzyosobowe, które zostały wskazane przez 87 respondentów (24,1%). Liczniejsze gospodarstwa (cztero-, pięcioosobowe) zaznaczone zostały przez 77 ankietowanych (21,3%), a jednoosobowe przez 40 ankietowanych (11,1%). Cztery odpowiedzi (1,1%) wskazały na gospodarstwa o liczbie przekraczającej pięciu domowników.

Wykres 1. Liczebność gospodarstw domowych respondentów

Pytanie 1. Ile osób liczy Pani/Pana gospodarstwo domowe:

361 odpowiedzi

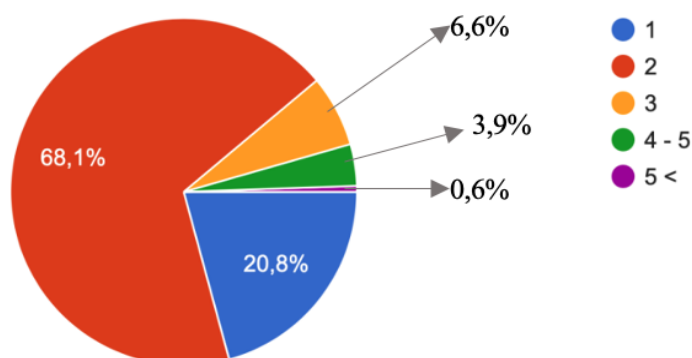
Źródło: opracowanie własne.

Pytanie drugie dotyczyło liczby osób aktywnych zawodowo (Wykres 2). W przeprowadzonych badaniach, w zdecydowanej większości gospodarstw domowych dochody osiągają dwie osoby (68,1%). Natomiast na drugim miejscu uplasowała się odpowiedź wskazująca na jedną osobę – 20,8%. Wśród osób biorących udział w badaniu 24 osoby zaznaczyły trzy osoby (6,6%) osiągające dochody. Pozostałe to m.in.: 14 odpowiedzi (3,9%) z czterema do pięciu pracujących osób, natomiast więcej niż pięć pracujących i przyczyniających się do wzrostu budżetu domowego zadeklarowały dwie osoby (0,6%).

Wykres 2. Liczba członków posiadających źródło/źródła dochodu

Pytanie 2. Ile z tych osób osiąga dochody?

361 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne.

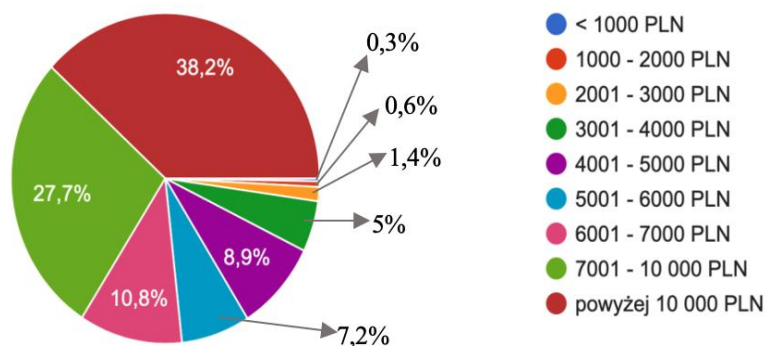
W trzecim pytaniu postawione zostało pytanie dotyczące określenia sumy miesięcznych dochodów netto przypadającej na wszystkich domowników (Wykres 3).

Najmniejszy udział stanowi odpowiedź poniżej 1000 zł – 1 respondent (0,3%). Dwóch respondentów (0,6%) zaznaczyło przedział 1000 – 2000 zł, 5 osób (1,4%) – sumę pomiędzy 2001 a 3000 zł. W uzyskanych odpowiedziach 18 ankietowanych (5%) osiągnęło dochody między 3001 a 4000 zł. Odpowiedź 5001 a 6000 zł zadeklarowało 26 osób biorących udział w badaniu (7,2%). Przedział 4001-5000 zł został zaznaczony przez 8,9% badanych, czyli 32 osoby. Największy udział procentowy w tym pytaniu zebrała odpowiedź powyżej 10 000 zł (138 respondentów – 38,2%). Zaraz za nią uplasował się przedział 7001-10 000 zł, który wskazany został przez 27,7% ankietowanych, czyli dokładnie 100 osób. Ostatni przedział – pomiędzy 6001 a 7000 zł uzyskał 10,8% głosów, czyli 39 odpowiedzi.

Wykres 3. Łączna kwota osiągniętych dochodów netto przez gospodarstwo domowe

Pytanie 3. Proszę określić łączną sumę miesięcznych dochodów netto Pani/Pana gospodarstwa domowego:

361 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne.

Pytanie czwarte, dotyczyło określenia źródła lub źródeł dochodu. Umożliwiało ono wielokrotny wybór odpowiedzi. Całkowita liczba udzielonych w nim odpowiedzi wynosi 503. Tabela 1 prezentuje uzyskane w trakcie przeprowadzonego badania wyniki osób biorących udział w ankiecie. Najczęstszą liczbę wskazań uzyskała odpowiedź „praca w pełnym wymiarze godzin, czyli praca w ramach całego etatu” i wynosiła ona 281. Na kolejnym miejscu uplasowała odpowiedź dotycząca prowadzenia własnej działalności gospodarczej, jako źródła dochodu, która została wskazana przez 76 ankietowanych. Trzecią, najczęściej wskazywaną odpowiedzią była „praca w niepełnym wymiarze godzin (część etatu), którą wskazało 36 ankietowanych, nieco mniej wskazać (32) uzyskała odpowiedź, wskazująca na źródło dochodu „świadczenie socjalne”. Najmniejszą liczbę odpowiedzi uzyskała odpowiedź dotycząca posiadanych oszczędności (2) oraz zatrudnienia na umowę zlecenie (6), nierejestrowana działalność gospodarcza (9) oraz świadczenie emerytalne (17). Na uwagę zasługują wskazania źródła dochodu z przychodów z inwestycji (22) oraz utrzymanie dzięki członkom rodziny (22). Przeprowadzone badania oraz ich analiza potwierdzają informacje, które zostały zaprezentowane w rozdziale 2, że jedną z najczęstszych form zatrudnienia jest praca w pełnym wymiarze godzin, a także prowadzenie własnej działalności gospodarczej.

Tabela 1. Źródła dochodu wskazane przez ankietowanych

Odpowiedzi	Liczba wskazań	N=503* (%)
Praca w pełnym wymiarze godzin (na pełen etat)	281	≈55,864
Praca w niepełnym wymiarze godzin (część etatu)	36	≈7,157
Własna działalność gospodarcza	76	≈15,109
Nierejestrowana działalność gospodarcza ¹	9	≈1,789
Świadczenie emerytalne	17	≈3,379
Świadczenie socjalne	32	≈6,361
Przychody z inwestycji (np. akcje, obligacje, nieruchomości, udziały)	22	≈4,373
Jestem na utrzymaniu członków rodziny	22	≈4,373
Umowa zlecenie	6	≈1,192
Oszczędności	2	≈0,397

* N = liczba udzielonych odpowiedzi przez ankietowanych.

Źródło: opracowanie własne.

Uszczegóławiając dane z tabeli numer 1, przygotowano wyniki badań w formie konfiguracji dwóch źródeł dochodu, które zostały zaprezentowane w tabeli 2. Ankietowani wskazali, że najczęściej decydują się na pracę w pełnym wymiarze godzin wraz z prowadzeniem własnej działalności gospodarczej (29). Kolejną popularną formą uzyskiwania dochodów jest uzyskiwanie świadczenia socjalnego oraz praca w pełnym wymiarze godzin (11) lub prowadzenie własnej działalności gospodarczej (2). Ankietowani wskazali również, że pracując na pełen etat uzyskują dochody z inwestycji (10) lub łączą pracę na pełen etat z pracą na część etatu (6), lub z umową zlecenie (4).

¹ Nieewidencjonowana działalność gospodarcza określona została w art. 5 ustawy z dnia 6 marca 2018 r. - Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2018 r. poz. 646 z późn. zm.) jako niewielka działalność osób fizycznych, niewymagającą wpisu do Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej. Ponadto do najważniejszych zasad jej prowadzenia należą m. in.: brak wykonywania działalności gospodarczej w ciągu minionych 5-ciu lat [Ustawa Prawo Przedsiębiorców] (dopuszczone jest jej posiadanie, ale funkcjonowanie musi być zawieszona) oraz miesięczny dochód z jej tytułu nie może przekroczyć 75% obowiązującego w danym momencie wynagrodzenia minimalnego.

Tabela 2. Najczęściej występujące konfiguracje przy dwóch źródłach dochodu

		Główne źródła dochodu					
		Praca w pełnym wymiarze godzin (pełen etat)	Praca w niepełnym wymiarze godzin (część etatu)	Własna działalność gospodarcza	Świadczenie emerytalne	Świadczenie socjalne	Przychody z inwestycji (np. akcje, obligacje, nieruchomości, udziały)
Poboczne źródło dochodu	Praca w niepełnym wymiarze godzin (część etatu)	6 odpowiedzi	x	7 odpowiedzi	1 odpowiedź	x	x
	Własna działalność gospodarcza	29 odpowiedzi	4 odpowiedzi	x	x	2 odpowiedzi	1 odpowiedź
	Nierejestrowana działalność gospodarcza	3 odpowiedzi	3 odpowiedzi	x	x	x	x
	Świadczenie emerytalne	6 odpowiedzi	1 odpowiedź	x	x	x	x
	Świadczenie socjalne	11 odpowiedzi	x	2 odpowiedzi	x	x	x
	Przychody z inwestycji (np. akcje, obligacje, nieruchomości, udziały)	10 odpowiedzi	x	1 odpowiedź	x	x	x
	Umowa zlecenie	4 odpowiedzi	x	x	x	x	x

x – oznacza niewystąpienie żadnej konfiguracji.

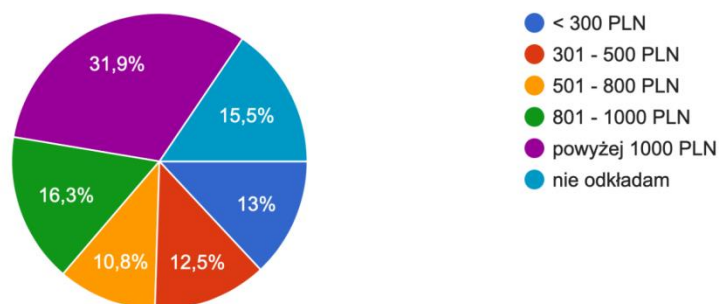
Źródło: opracowanie własne.

W pytaniu piątym, respondenci zostali poproszeni o szacunkowe określenie kwoty odkładanej na miesięczne oszczędności (Wykres 4). W uzyskanych odpowiedziach 115 ankietowanych (31,9%) czyli co trzeci biorący udział w badaniu, zadeklarowało, że odkłada więcej niż 1000 zł miesięcznie. Kwotę niższą niż 300 złotych było w stanie odłożyć 47 respondentów (13%). Żadnych pieniędzy nie odkłada 56 badanych (15,5%). Kwotę z zakresu pomiędzy 801 a 1000 zł zadeklarowało 59 osób biorących udział w ankiecie (16,3%). Zakres pomiędzy 301 a 500 zł jest to kwota, która była w zasięgu 45 uczestników badania (12,5%), natomiast 39 osób (10,8%) wskazało na zakres 501- 600 zł jako kwotę, które przeznaczają na bieżące oszczędności.

Wykres 4. Kwoty przeznaczane przez respondentów na miesięczne oszczędności

Pytanie 5. Proszę określić kwotę, jaką przeznaczają Pani/Pan na miesięczne oszczędności:

361 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne.

Pytanie szóste polegało na podaniu formy przechowywania wspomnianych oszczędności. Możliwy był wielokrotny wybór odpowiedzi. Ilość wskazanych odpowiedzi przez osoby biorące udział w badaniu wynosiła 564. Całościowo wyniki zaprezentowane zostały w tabeli nr 3.

Tabela 3. Formy przechowywania oszczędności

Odpowiedzi	Liczba wskazań	N=564* (%)
Gotówka	98	≈ 17,38
Tezauryzacja (np. antykach, biżuterii, dziełach sztuki, kruszcach)	26	≈ 4,61
Konto bankowe	246	≈ 43,62
Lokata bankowa	101	≈ 17,91
Inwestycje (np. akcje, obligacje, udziały, nieruchomości)	67	≈ 11,88
Inne (m. in. grunty, inwestycje giełdowe, Internetowe Konto Zabezpieczenia Emerytalnego, Pracownicze Plany Emerytalne, Pracownicze Plany Kapitałowe, waluty obce)	24	≈ 4,26
Nie odkładam	12	≈ 2,13

* N = liczba udzielonych odpowiedzi przez ankietowanych.

Źródło: opracowanie własne.

Najpopularniejszą formą przechowywania oszczędności jest ulokowanie posiadanych środków pieniężnych na koncie bankowym (246), w formie lokaty bankowej (101) lub w formie gotówkowej (98). Ponad 11% ankietowanych odpowiedziało, że inwestuje,

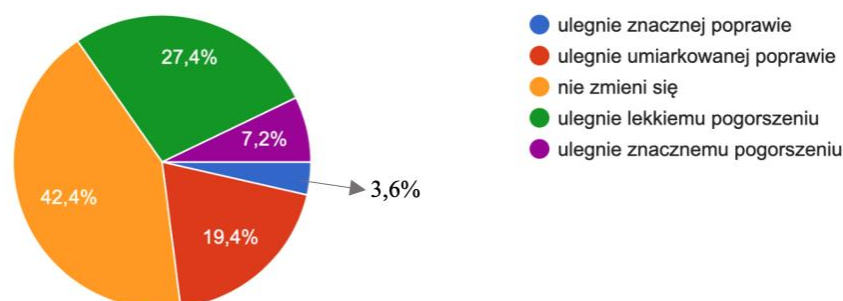
np. w akcje, obligacje, udziału lub nieruchomości, a ok. 4% osób biorących udział w badaniu wskazało odpowiedź „inne formy oszczędzania”. Oszczędności nie odkłada ok. 2% osób objętych badaniem. W odpowiedziach dotyczących niniejszego pytania, które dotyczyło zakupu waluty obcej, respondenci w rozwinięciu dodawali, że waluty, które głównie kupują to euro (EUR) i dolar amerykański (USD).

W pytaniu numer siedem uczestnicy badania zostali zapytani o oszacowanie swojej kondycji finansowej w nadchodzących miesiącach (Wykres 5). W uzyskanych odpowiedziach 42,4% osób (153 jednostki) uważają, że stan ich finansów nie ulegnie zmianie. Najmniej osób, tylko 13 osób (3,6%) spodziewało się niewielkiej poprawy sytuacji. Kolejno 7,2% ankietowanych, czyli 26 osób, uważały, że ich budżet gospodarstwa domowego ulegnie znacznemu pogorszeniu. Lekkiego pogorszenia sytuacji spodziewało się 27,4% badanych (99 odpowiedzi), natomiast 19,4% respondentów (70 odpowiedzi) stwierdziło, że ulegnie ona delikatnej poprawie.

Wykres 5. Subiektywna ocena ankietowanych własnej sytuacji finansowej w najbliższych miesiącach

Pytanie 7. Jak ocenia Pani/Pan kondycję swojej sytuacji finansowej w nadchodzących miesiącach?

361 odpowiedzi

Źródło: opracowanie własne.

W punkcie ósmym zostało zadane pytanie o posiadane zobowiązania finansowe wobec instytucji lub osób fizycznych. 45,4% ankietowanych (164 osoby) takowych nie posiada. W uzyskanych odpowiedziach 43,5% badanych (157 odpowiedzi) posiada kredyt bankowy lub zobowiązanie wobec firmy pożyczkowej. Co więcej, 14 osób, czyli 3,9% posiada zobowiązania wobec źródeł pozainstytucjonalnych, np. u rodziny, znajomych itp., 13 badanych (3,6%) posiada oba wspomniane źródła funduszy – instytucjonalne i pozainstytucjonalne. W odpowiedziach alternatywnych pojawiały się następujące sugestie:

„karta kredytowa”, „pobyt członków rodziny w domu opieki”, „zakupy na raty”, „leasing”, „opłata za studia” czy „pracownicza kasa zapomogowo-pożyczkowa”.

Ankietowani w pytaniu dziewiątym zostali poproszeni o wskazanie jaką część dochodów gospodarstwa domowego, wyrażoną procentowo, stanowi rata bądź raty spłaty zadłużenia (Tabela 4.). W odpowiedzi na to pytanie 9 osób wskazało, że przeznacza na nie powyżej 40% dochodów, 26 respondentów między 30 a 40%, 55 ankietowanych uważa, że między 20 a 30%. Natomiast, aż 118 osób – poniżej 20% dochodów. Należy podkreślić, że 153 osoby zadeklarowały brak konieczności spłacania zadłużenia.

Tabela 4. Część dochodu przeznaczana na spłatę zadłużenia

Odpowiedzi	Liczba wskazań	N=361* (%)
Brak zobowiązań	153	≈42,39
Poniżej 20%	118	≈32,69
Między 20% a 30%	55	≈15,24
Między 30% a 40%	26	≈7,20
Powyżej 40%	9	≈2,49

* N = liczba udzielonych odpowiedzi przez ankietowanych.

Źródło: opracowanie własne.

W pytaniu nr 10 ankietowani zostali zapytani o subiektywne odczucia względem ponoszonych wydatków na wyszczególnione kategorie: opłat stałych (np. czynsz, media), produktów pierwszej potrzeby (np. żywność, artykuły higieniczne), rekreacji i kultury (np. wyjście do kina, teatru), transportu (np. komunikacja miejska, koszty paliwa) i opału (np. węgiel, drewno). Wyniki dotyczące ponoszonych wydatków zostały zaprezentowane na wykresie 6. W odpowiedzi większość, bo 143 osoby uznały ponoszone wydatki na opłaty stałe za optymalne, 122 osoby za wysokie, a 80 respondentów za zbyt wysokie.

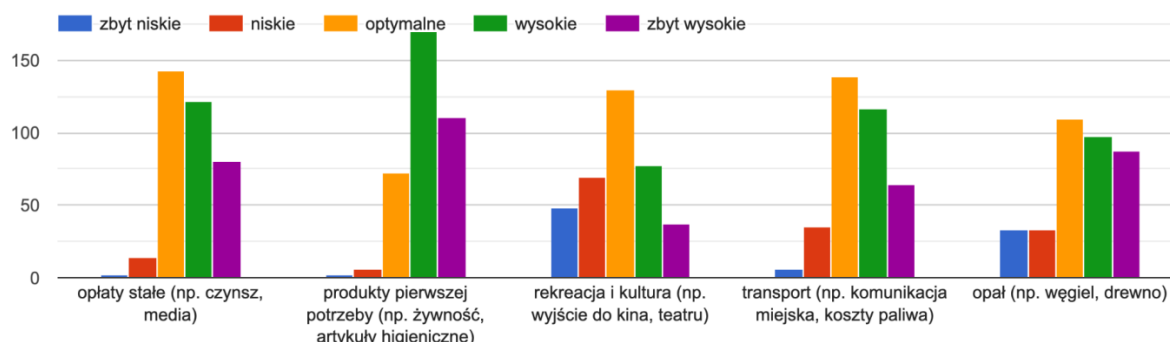
W kwestii produktów pierwszej potrzeby zdecydowanie przeważa opinia, że wydatki na nie ponoszone są wygórowane, której udzieliło 170 osób, natomiast aż 111 badanych uważało, że są one znacznie zawyżone.

W odniesieniu do kategorii „rekreacja i kultura”, 48 uczestników badania oceniło poziom wydatków na ten cel jako zbyt niski, a 69 osób oceniło je jako niskie. Za „optymalne” określone zostały przez 130 osób.

Wydatki na opał w większości uzyskanych odpowiedzi zostały określone jako „optymalne” i takiej odpowiedzi udzieliło 110 respondentów, za „wysokie” uznało je 98 osób, a 87 osób oceniło je jako zbyt wysokie.

Wykres 6. Przedstawienie opinii badanych o wysokości ponoszonych wydatków

Pytanie 10. Jakie w Pani/Pana odczuciu są ponoszone wydatki na wymienione kategorie w ujęciu miesięcznym?

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowując wyniki przeprowadzonych badań wskazały, że zdecydowana większość osób biorących udział w badaniu pracuje na podstawie umowy o pracę (ok. 63%). Wśród badanych ok. 32% zadeklarowało, że odkłada powyżej 1000 zł miesięcznie, a 15,5% zadeklarowało, że nie odkłada w ogóle środków pieniężnych. Biorąc pod uwagę wszystkie odpowiedzi zdecydowana większość ankietowanych zadeklarowała, że stara się odkładać regularnie środki pieniężne. Stanowili oni aż 84,5%, natomiast 15,5% ankietowanych nie odkłada żadnych środków pieniężnych. Najwięcej odpowiedzi dotyczących formy przechowywania oszczędności to ich przechowywanie na koncie bankowym (43,62%), następnie w formie lokaty bankowej (17,91%) oraz w gotówce (17,38%). Najmniej odpowiedzi dotyczyło pozostałych kategorii, obejmujących zakup gruntów, inwestycji giełdowych, czy PPK. Odnosząc się do kolejnego pytania dotyczącego subiektywnej oceny własnej sytuacji finansowej 42,4% ankietowanych odpowiedziało, że ich sytuacja nie zmieni się, czyli można stwierdzić, że oceniają oni pewną stabilizację w swoich finansach co może mieć związek z zadeklarowaną – stabilną formą zatrudnienia jaką jest umowa o pracę. Ok. 1/3 ankietowanych odpowiedziała, że ich sytuacja ulegnie lekkiemu pogorszeniu, a co siódmy ankietowany odpowiedział, że ulegnie znacznemu pogorszeniu. Podsumowując, wyniki badań wskazują, że 23% oceniło, że ich sytuacja finansowa ulegnie poprawie, natomiast 34,6% osób wskazało, że ich sytuacja pogorszy się. Na uwagę zasługuje także informacja,

że 57,62% ankietowanych odpowiedziało, że posiada zobowiązania, których podstawą finansowania byłaby część dochodów gospodarstwa domowego. Wyniki przeprowadzonych badań pokazują także, że zdecydowana wysokość wydatków budżetu domowego dotyczy zakupu produktów pierwszej potrzeby, takich jak żywność. Stanowią je także opłaty stałe, takie jak opłaty za czynsz i media, następnie transport, na który składają się koszty paliwa czy opłaty przeznaczone na komunikację miejską.

Podsumowanie

Gospodarstwo domowe jako podmiot gospodarujący uznawane jest za najliczniejszy rodzaj podmiotu występującym w gospodarce. Na co dzień członkowie gospodarstwa podejmują wiele decyzji, w tym przede wszystkim tych o charakterze finansowym. Zarządzają swoim dochodem w taki sposób, aby zabezpieczyć i zrealizować potrzeby konsumpcyjne oraz pozostałe, założone wcześniej cele. Zarządzanie finansami gospodarstw domowych to proces podobny do zarządzania finansami przedsiębiorstwa. Tak, jak w przedsiębiorstwach prywatnych wykorzystywane są narzędzia służące do analizy przychodów i kosztów, a w przedsiębiorstwach publicznych dochodów i wydatków, tak w gospodarstwach domowych plan finansowy również stanowi element procesu zarządzania jego finansami. Pozwala on na planowanie i monitorowanie osiągniętych przychodów oraz rejestrowanie i zarządzanie poziomem wydatków osiągniętych i generowanych przez członków gospodarstwa domowego. Kryzys spowodowany pandemią COVID-19 miał ogromny wpływ na funkcjonowanie polskich gospodarstw domowych. Głównym źródłem procesu gromadzenia dochodów pieniężnych w badanym okresie były wynagrodzenia za wykonywaną pracę członków gospodarstwa domowego, zaciągane kredyty i pożyczki oraz oszczędności, wykazujące tendencję spadkową.

Przeprowadzone badania naukowe wskazują, że przeważającą formą zatrudnienia wśród ankietowanych była umowa o pracę. Pomimo trudności aż 84,5% ankietowanych zadeklarowało, że stara się odkładać środki pieniężne regularnie, co miesiąc, a 15,5% osób nie ma takiej możliwości. Przeprowadzone badania naukowe wskazują ograniczenia dotyczące dysproporcji płci oraz miejsca zamieszkania. Ponad 87% ankietowanych stanowiły kobiety oraz 80% ankietowanych zadeklarowało miejsce zamieszkania jako obszar miejski. Najpopularniejszą formą przechowywania zaoszczędzonych środków jest rachunek bankowy lokata oraz gotówka. Ponad 40% ankietowanych oceniło swoją sytuację za stabilną pod kątem finansów, ale jednocześnie około 1/3 ankietowanych odpowiedziało, że ich sytuacja ulegnie lekkiemu pogorszeniu, a co siódmy ankietowany odpowiedział, że ulegnie znacznemu

pogorszeniu. Na uwagę zasługuje uzyskany wynik stanowiący 57,62%, który dotyczy posiadanych zobowiązań przez osoby biorące udział w badaniu. Wyniki przeprowadzonych badań ankietowych potwierdzają także fakt, że zdecydowana wysokość wydatków budżetu domowego dotyczy zakupu produktów pierwszej potrzeby, takich jak żywność. Stanowią je także opłaty stałe, takie jak opłaty za czynsz i media, następnie transport, na który składają się koszty paliwa czy opłaty przeznaczone na komunikację miejską. Wskaźniki makroekonomiczne wskazują, że statystyczny budżet gospodarstwa domowego w Polsce zwiększa się, co powinno prowokować jedną z dwóch lub obie sytuacje jednocześnie: spadek zadłużenia lub/i zwiększenie poziomu oszczędności. Jednak, należy podkreślić, że jednocześnie statystyczny Polak ponosi coraz większe nakłady na produkty pierwszej potrzeby oraz cele mieszkaniowe, co potwierdza hipotezę główną niniejszego artykułu. Co istotne, mimo odnotowanego, ogólnego ograniczenia wydatków w gospodarstwach domowych, co może wiązać się z oszczędnościami przez jego członków, wzrosły wydatki na żywność i napoje bezalkoholowe oraz użytkowanie mieszkania i nośniki energii, które mają najwyższy udział w strukturze wydatków. Zmiany te zauważane są i bezpośrednio wynikają z dynamicznego charakteru pandemii COVID-19. Zarówno przeprowadzone badania ankietowe jak i dane wtórne, statystyczne, wskazują na pewien trend. Zauważalny jest ogólny wzrost liczby gospodarstw domowych starających się oszczędzać część dochodu. Wnioski, które budzą zaniepokojenie to jednoczesny wzrost udziału gospodarstw najuboższych.

Bibliografia:

1. Błaszczewicz, D. (2023) *Płaca minimalna w Polsce rośnie. Możemy kupić za nią więcej niż Hiszpanie za swoją*, <https://obserwatorgospodarczy.pl/2023/04/09/minimalne-zarobki-polakow-na-tle-europy-wyprzedzilismy-hiszpanie/>.
2. Bywalec, C. (2009), *Ekonomia i finanse gospodarstw domowych*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
3. Fatuła, D (2013), *Różnice w koncepcjach zarządzania finansami gospodarstw domowych i przedsiębiorstw*, Przegląd Organizacji 10 (885), s. 46-51. <https://doi.org/10.33141/po.2013.10.08>
4. Flejterski, S. (2007) *Metodologia finansów. Podręcznik akademicki*. Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
5. Gadawska, J. (2010), *Cele długoterminowych decyzji finansowych*. Ekonomia 18/2010, Acta Universitatis Wratislaviensis No 3398, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.

6. Góra, M. (2020), *Placa minimalna i jej wpływ na rynek pracy*, pobrane z: <https://gazeta.sgh.waw.pl/po-prostu-ekonomia/co-jest-placa-minimalna> [dostęp: 08.08.2023].

7. Główny Urząd Statystyczny (2023), *Roczne wskaźniki cen towarów i usług konsumpcyjnych od 1950 roku*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/ceny-handel/wskazniki-cen/wskazniki-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych-pot-inflacja-roczne-wskazniki-cen-towarow-i-uslug-konsumpcyjnych>.

8. Główny Urząd Statystyczny (2020), *Pojęcia stosowane w statystyce publicznej*, <https://stat.gov.pl/metainformacje/slownik-pojec/pojecia-stosowane-w-statystyce-publicznej/693,pojecie.html>.

9. Główny Urząd Statystyczny (2023), *Komunikat w sprawie przeciętnego wynagrodzenia w pierwszym kwartale 2023 roku*, <https://stat.gov.pl/sygnalne/komunikaty-i-obwieszczenia/lista-komunikatow-i-obwieszczen/komunikat-w-sprawie-przecietnego-wynagrodzenia-w-pierwszym-kwartale-2023-roku,271,40.html>.

10. Główny Urząd Statystyczny (2023), *Stopa bezrobocia rejestrowanego w latach 1990-2023*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/bezrobocie-rejestrowane/stopa-bezrobocia-rejestrowanego-w-latach-1990-2023,4,1.html>.

11. Główny Urząd Statystyczny (2023), *Budżety gospodarstw domowych w 2022 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/sytuacja-gospodarstw-domowych-w-2022-r-w-swietle-badania-budzetow-gospodarstw-domowych,3,22.html>.

12. Główny Urząd Statystyczny (2022), *Budżety gospodarstw domowych w 2021 r.*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/budzety-gospodarstw-domowych-w-2021-roku,9,17.html>.

13. Główny Urząd Statystyczny (2021), *Budżety gospodarstw domowych w 2020*, https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5486/9/15/1/budzety_gospodarstw_domowych_w_2020.pdf.

14. Główny Urząd Statystyczny (2023), *Sytuacja gospodarstw domowych w 2022 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/sytuacja-gospodarstw-domowych-w-2022-r-w-swietle-badania-budzetow-gospodarstw-domowych,3,22.html>.

15. Główny Urząd Statystyczny (2022), *Sytuacja gospodarstw domowych w 2021 r. w świetle wyników badania budżetów gospodarstw domowych*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/sytuacja-gospodarstw-domowych-w-2021-r-w-swietle-badania-budzetow-gospodarstw-domowych,3,21.html>.

16. Główny Urząd Statystyczny (2023), *Dochody i warunki życia ludności Polski – raport z badania EU-SILC 2021*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/dochody-i-warunki-zycia-ludnosci-polski-raport-z-badania-eu-silc-2021,6,15.html>.

17. Główny Urząd Statystyczny (2010), *Dochody i warunki życia ludności Polski – raport z badania EU-SILC 2009*, <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/warunki-zycia/dochody-wydatki-i-warunki-zycia-ludnosci/dochody-i-warunki-zycia-ludnosci-polski-raport-z-badania-eu-silc-2009,6,3.html>.

18. Harrison, D. (2005). *Personal financial planning: theory and practice*, Harlow: Pearson Education.

19. Keown, A. J. (2010), *Personal Finance. Turning Money Into Wealth*, New Jersey: Pearson Education.

20. Milewski, R., Kwiatkowski, E. (2018), *Podstawy ekonomii*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.

21. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2022 r. w sprawie wysokości minimalnego wynagrodzenia za pracę oraz wysokości minimalnej stawki godzinowej w 2023 r. (Dz. U. 2022 poz. 1952 z późn.zm.).

22. Szkwarek, W. (2023). *Cała prawda o wynagrodzeniach Polaków. Średnia krajowa to mit*, pobrane z: <https://www.money.pl/gospodarka/cala-prawda-o-wynagrodzeniach-polakow-srednia-krajowa-to-mit-6872382955428576a.html> [dostęp: 20.11.2023]

23. Świątlik, K. (2011). *Zarządzanie budżetem przez gospodarstwa domowe (aspekty teoretyczne i praktyczne)*, *Handel wewnętrzny*, nr 5, s. 3-11, Warszawa.

24. Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (Dz. U. Z 2023 poz. 2029 z późn. zm.).

25. Wiśniewska, A. (2017), *Wybrane problemy zarządzania finansami gospodarstw domowych w krajach europejskich*, *Finanse i Prawo Finansowe*, 3(15), Łódź. <https://doi.org/10.18778/2391-6478.3.15.08>

26. Zalega, T. (2007), *Gospodarstwo domowe jako podmiot konsumpcji*, *Studia i Materiały / Wydział Zarządzania. Uniwersytet Warszawski* nr 1, Warszawa.

27. *Limit przychodu dla działalności nierejestrowanej w 2023 roku*, pobrane z: <https://poradnikprzedsiębiorcy.pl/-limit-przychodu-dla-dzialalnosci-nierejestrowanej>.